

Dr. Yıldray Zeyfeoğlu*, Dr. İ. Hamit Hancı**

Tıbbi kimlik vücut özelliklerinin tümüyle birlikte değerlendirilmesi sonucu ortaya çıkan bilgiler bütünüdür.

Bir insanın tanınmasında, tanımlanmasında ve diğer insanlardan ayırt edilmesinde etkin olan özelliklerin tümüne "**kimlik**" adı verilir. Yaşayan ya da ölü bir kişinin bu özelliklerinin ortaya konulmasına ise "kimlik belirtimi" (kimlik tespiti) denir.

Birçok nedenden ötürü hem canlıda hem de ölüde kimlik tespiti yapmak gerekli olmaktadır.

Canlıda: Koma, amnezi, yaşın küçük oluşu, akıl hastalıkları, vb. nedenler kişinin kendisi hakkında bilgi vermesini engelleyebilir. Göç, miras olayları, adli olaylar, yaş sınırlaması gerektiren (spor kulüpleri, emeklilik vb.) işlemler sırasında yaşın gizlenmesi ya da sahte kimlik kullanılması durumlarında sorunlar yaşanmaktadır.

Adli tıp anabilim dallarına yaş tayini için başvuran olguların bir bölümünün yaş değiştirmek isteme nedeni olarak sporcu oldukları, lisans almak için nüfus kaydındaki yaşı (küçültmek) değiştirmek istediklerini beyan ettikleri ve hatta bunun için radyolojik incelemeye, kendi yerlerine bir başkasını sokma girişimlerinde bulduklarına tanık olunmuştur.

Ölüde:

Etik ve insani nedenler: Özellikle ölenin hayattaki akrabaları açısından ölen kişinin kim olduğunun bilinmesi, ölenin anılabilmesi, geleneksel törenlerin yapılabilmesi, gömülebilmesi vb.

Yasal hak ve yükümlülüklerin sonlandırılabilmesi-düzenlenmesi: Mülkiyet, alacak, borç, resmi işlemler, istatistik,

Hayat sigortası, miras gibi parasal sorunlar, Nesep davaları (annelik-babalık).

Kriminal olaylar: Kuşkulu ölümler, intihar ve cinayetler.

Ölümlerde, özellikle birçok cinayet olgusunda ceset parçalandığı ya da post-mortem değişikliklerin tanınmayı olanaksız hale getirinceye kadar saklandıkları için, kriminal ölümlerin araştırılmasında kimlik tespiti çok büyük önem taşır. Kuşkulu olmayan ölümlerde bile, dekompozisyon (kokuşma) kimlik tespitini güçleştirebilir. Kimlik tespitinin hayati önem taşıdığı diğer durumlar ise uçak, gemi, tren otobüs kazaları, depresyon, yangın ve savaşlar

gibi birçok kişinin öldüğü ve tanınmaz hale geldiği kitlesel facialardır.

Kimlik tespitinde kullanılan birçok nokta vardır:

Bunların bir kısmı tıbbi komponent içermez: Belgeler, takılar, giysiler, kişisel eşyalar (gözlük, işitme cihazı, kemerler, protezler) gibi.

Yaş, cinsiyet, boy, vücut ağırlığı, renk (deri, saç, göz), parmak izleri, dişler ise bireyin tıbbi kimliğini oluşturan fiziksel yapıların başlıca komponentleridir.

Kimlik tespiti; Adli tıbbın en önemli konularından birini oluşturmaktadır. Adli tıpta incelenmesi gereken canlı ya da ölüde yapılan bütün işlemlere öncelikle kimliğin saptanması ile başlanır.

Adli tıp ve hukuk uygulamalarında iki tür kimlik tanımı yapılır:

1- Adli Kimlik: Bir kişiyle ilgili olarak nüfus kayıtlarındaki bilgilerden oluşan kimliktir. Cinsiyet, doğum yeri, yılı, anne, baba ve kardeşlerle ilgili bilgiler başlıca öğeleridir. Bu tür bilgiler; kişiye ait fotoğrafı da içeren nüfus, sürücü belgesi, pasaport gibi bir belge üzerinde gösterilebilir.

Adli kimlik canlının ya da ölünün üstünden çıkan çeşitli belgelerin değerlendirilmesi ile saptanır. Ancak bu tür belgelere her zaman güvenilemez. Çünkü adli kimlik; kimlik saklama, başka birine ait kimlik kullanarak haksız kazanç elde etme (otobüs ve sinemalarda öğrenci kimliği ile indirim sağlama) ya da gizlenme gibi değişik amaçlarla değiştirilmiş olabilir ya da kişinin üzerinden herhangi bir kimlik belgesi çıkmayabilir.

2- Tıbbi Kimlik: Vücut özelliklerinin tümüyle birlikte değerlendirilmesi sonucu ortaya çıkan bilgiler bütünüdür. Bir başka deyişle kişinin görüntüsünün fotoğraf gibi tanımlanmasıdır.

Boy, vücut ağırlığı, cinsiyet, renk (cilt, göz, saç), yüz özellikleri (kulak, burun, ağız, saç, sakal, bıyık, kaş, kirpik), dişler (sayı ve özellikleri), varsa; ameliyat, yara, yanık izleri-skatisleri, benler, deri lekeleri, dövme, erkek ise sünnet, kadın ise kızlık zarı, doğum bulguları, ekstremiteler özellikleri (kısalık, fazlalık,

*Ege Ü. Tıp Fak. Adli Tıp AD, İzmir

** Prof.; Ankara Ü. Tıp Fak. Adli Tıp AD, Ankara

eksiklikler gibi), anomaliler tıbbi kimliğin tanımlanmasında ayrıntılı olarak incelenmesi gereken fizik özelliklerdir.

Anatomik ve tıbbi özelliklere dayanılarak yapılan kimlik belirtimi iki önemli bölümden oluşur:

1- Cinsiyet, yaş, boy, ırksal özellikler (renk, vücut tüylerinin dağılımı vb.) gibi kesin gruplandırmalar. Bunların saptanması canlılarda ve dekompoze olmamış (kokuşmamış) cesetlerde zor değildir. Ancak dekompoze cesetlerde cesedin uygun kalıntılardan elde edilir ve kimi zaman diğer delillerle desteklenebilir. Örneğin cinsiyet tespitinde giysi ve takılardan yararlanılabilir. Ancak bunların tam olarak güvenilir olmadıkları da unutulmamalıdır.

2- Cesedin ya da kalıntıların olası kurbanın ölümünden önceki bilgi ve kayıtlarıyla karşılaştırılması (burada dişler ve uygun tutulan tıbbi kayıtlar büyük önem taşır).

Kimlik Tespitinde Kullanılan Yöntemler:

1- Kimlik Belgeleri: Nüfus, pasaport, sürücü belgesi gibi adli kimlik bilgileri ile birlikte çoğu kez kişiye ait fotoğrafı da içeren belgelerdir. Bunlar kimliği konusunda bilgi veremeyecek durumdaki kişilerde (koma, amnezi, akıl hastalıkları, dil sorunları vb.) ve ölümlerin üzerlerinde bulduklarında önemlidir.

Adli olayların bazılarında bu tür belgelerin sahteleriyle karşılaşılmaktadır.

2- Kimlik Tanıklığı: Bu yöntemde önemli olan unsur, canlı ya da ölü kişinin kimliği konusunda doğru bilgileri verecek olan tanıktır.

3- Özel (Kişisel) Eşyalar: Ölümlerin üzerindeki giysi, protez ve takılar bize yardımcı olabilir (kişinin cinsiyeti, sosyal durumu, sağlık durumu gibi).

Özellikle birden fazla kişinin karıştığı kazalarda, yüz ve vücut özellikleri bozulan kişilerin üzerindeki gözlük, işitme cihazı, diş protezleri, kol bacak protezleri gibi.

4- Fotoğraf Karşılaştırması: Suçluların belirlenmesi amacıyla kullanıldığında, çoğu kez bankalar ve ticaret merkezlerinde bulunan video sistemlerindeki kayıtların eldeki fotoğraflarla karşılaştırılması ilkesine dayanır.

5- Fasial Rekonstrüksiyon: İleri derecede çürümüş ya da iskeletleşmiş olan cesetlerde, kafatası ve yüz yumuşak dokularının yeniden oluşturulması ilkesine dayanır. Öncelikle kafatasından ve varsa diğer kemiklerin yardımıyla yaş ve cinsiyet saptanır. İkinci aşamada eldeki kafatasının kalıpları alınır ve

kopyaları hazırlanır. Önceden bilinen ölçülere göre yumuşak doku (gözler, dudaklar, burun vb.) rekonstrüksiyonu yapılır. Ayrıntıları tamamlanarak son biçimi verilen örneğin önden ve yandan fotoğrafları çekilir ve bu fotoğraflar kayıp kişilerin fotoğraflarıyla karşılaştırılır.

6- Adli Antropoloji Çalışmaları: Genellikle ileri derecede çürümüş ya da iskeletleşmiş cesetlerin kimlik tespitinde kullanılan yöntemlerdir.

7- Dişler: Adli odontoloji (diş hekimliği) başlı başına bir bilim dalıdır.

Canlıda diş hekimliği öncelikle ısırdıktan şüphelenen bir şahsın suçlu olduğunun teyidi ya da suçsuz olduğunun tespiti, daha sonra da izlerin kayıtlarla karşılaştırılmasıyla kimlik tespiti için yardımcıdır.

Ölümlerde, adli odontoloji özellikle olası kurbanların dişle ilgili kayıtlarının elde olduğu durumlarda kimlik tespitinin önemli bir bölümüdür.

Dişler uçak kazası ve benzeri kitle facialarında çok daha büyük önem taşır. Bu olaylarda yolcu listesine göre kayıtlar çıkartılır ve çene bulguları, çekilen dişler, dolgular, kronlar, çürükler ve diş plakları gibi bilgiler karşılaştırılır. Cinayet ya da kayıplar gibi tek kişiyi ilgilendiren olaylar da aynı teknik kullanılır.

Dişten kimlik tespitinin en büyük avantajı dişlerin vücuttaki en sert ve dirençli doku olması ve tam dekompozisyon durumlarında hatta (ölü yakılması hariç) en ciddi yangınlarda bile bozulmadan kalmasıdır.

Dişler ayrıca cinsiyet, ırk ve bazen meslekle ilgili bilgiler verebilir.

8- Kan Lekeleri (eritrosit enzimleri) ve DNA Çalışmaları: Burada incelenen materyal tam bir iskelet, bir kemik parçası, kan lekesi, vücut sıvılarına ait lekeler, saç ya da vücut kılları olabilir.

DNA çalışmalarının güvenilirliği %99.99'lara ulaşmıştır. DNA düzeyinde genetik incelemeler Adli Hemogenetik Merkezleri'nde yapılmaktadır.

Bu araştırmalarda DNA analizlerinde uluslararası standartlar ve EDNAP (Avrupa DNA Projesi) protokolleri uygulanmaktadır ve yalnız DNA molekülünün kodlanmayan bölgelerini çalışırlar.

Analizlerde yalnız kan, kan lekesi, sperm, idrar, tükürükten değil, kıl, diş ve kemiklerden de DNA elde edilmektedir. Bu biçimde

20-25 yaşa kadar dişler ve kemikleşme noktalarının (epifizler) kapanmalarından 1-2 yıllık yanılıyla yaş tayini yapılabilir.

suçluların kimliği de olay yerlerinden toplanan biyolojik kalıntılardan, ya da cinsel saldırıya uğramış bir kadının vajinal ya da anal bölgesinden alınan örneklerden, tırnağın altında kalmış doku parçalarından, DNA elde edilerek saptanmaktadır. Babalık davalarının çözümlenebilmesinde de bu yöntemden yararlanılabilmektedir.

Adli Hemogenetik Merkezleri yalnız kendisine gönderilen materyalde çalışmaz, uzmanlardan oluşan Olay Yeri İnceleme Ekipleri bizzat olay yerlerine giderek biyolojik delil toplar.

Suçla mücadelede DNA profilleri ve DNA bankalarının çok büyük önemi vardır. DNA Profili, insana ait biyolojik örneklerden elde edilen dezoksiribonükleik asid'in (DNA) belirli bazı bölgelerinin incelenerek "barkod" niteliğinde bir sonuca ulaşılmasıdır. Bu "barkod" bilgisayar tarafından sayısal bir değere dönüştürülür. **Bu DNA profili aynı yumurta ikizleri dışında kişiye özgüdür.** Kısacası, bilimsel koşullara ve konuyla ilgili dernekler ile kurumların oluşturduğu çalışma gruplarının önerilerine uygun olarak gerçekleştirildiğinde, yeryüzünde DNA profili aynı olan iki kişinin bulunması olanaksızdır (tek yumurta ikizleri dışında).

DNA profili elde etmek üzere olay yerinden, mağdur ya da mağdurlardan ayrıca sanık ya da sanıklardan biyolojik örnekler alınır. Bu örneklerden DNA ayrıştırılır, saflaştırılır ve DNA molekülü üzerindeki bazı bölgeler binlerce kez çoğaltıldıktan sonra görünürleştirilir. Ortaya çıkan bantlar ("barkodlar") bilgisayar aracılığı ile değerlendirilir. Bir başka deyişle, eğer kuşkulunun tek yumurta ikizi yok ise, yeryüzünde aynı DNA profiline sahip ikinci bir kişi bulunamayacağından, olayın faili, kuşku kişiştir.

Dekompoze Olmuş (Kokuşmuş) ya da İskeletleşmiş Kalıntılarda Kimlik Tespiti

Bu genellikle adli patoloğun, anatomist, antropolog, diş hekimi, radyolog ve serolog yardımıyla yapacağı bir iştir. İskelet kalıntıları bulunduğu anda araştırmacılar aşağıdaki konuları saptamak zorundadırlar:

1- Kalıntılar kemik midir?

Bazen taşlar, hatta tahtalar halk ya da polis tarafından bulunup kemik sanılabilir; ancak bir hekimin anatomik yapı ve tıbbi bilgilere dayanarak bunu bilmesi gerekir.

2- Kalıntılar insana mı aittir?

Kemiğin bütünü ya da bazı parçaları bulunduğu anda türünü tanımlamak anatomi

bilgisi gerektirir. Bir hekim büyük kemikleri tanımlayabilir; ancak falankslar ve tarsal kemiklerde zorluk çekebilir. Ayı gibi bazı hayvanlarda pençe kemikleri insan elininkilerle hemen hemen aynıdır.

Kemikler parçalandığında bunları anatomik olarak ayırt etmek güçtür. Kalıntılar yeteri kadar yeni ise (en çok 10 yıl) adli tıpta bu parçalarda tür belirlemeyle ilgili serolojik testler yapılabilir.

3- Kemikler hangi cinse aittir?

İskeletin çoğunluğu eldeyse ve hekimin yeteri kadar anatomi bilgisi varsa %90 cinsiyet tayini yapılabilir. Kafatası ve pelvis kemikleri cinsiyet tayininde en iyi bilgiyi verirler. Kosta, femur ve sternum incelemeleri buna yardımcı olur.

4- Şahıs kaç yaşındadır?

20-25 yaşa kadar dişler ve kemikleşme noktalarının (epifizler) kapanmalarından 1-2 yıllık yanılıyla yaş tayini yapılabilir. 25 yaşından sonra humerus ve femur başlarındaki trabeküler şeklin radyolojisi, symphysis pubisin şekli, artrit, osteoporoz ve osteofitler yaş belirleyicidir. Diş minelerinin incelenmesi ve bunlardaki dejeneratif değişiklikler değerli bilgiler verebilir.

5- Şahsın boyu ne kadardır?

Bulunan kemiklerden birtakım formüller (Balthazard-Dervieux) yardımıyla şahsın boyunu hesaplamak olanaklıdır. Kemikten boy hesaplanırken cinsiyet, ırk, soyaçekim, bedensel durum ve patolojik geçmiş dikkate alınmalıdır.

6- İrki nedir?

Diş ve kafatası özellikleri ile değerlendirilir.

7- Kimliği teşhis edilebilir mi?

Daha önce konusu geçen kriterler kemikleri yaş, cinsiyet vb. yönden çeşitli gruplara ayırabilir; ancak bunlara isim koyabilmek için ölüm öncesine ait güvenilir bilgiler olması gerekir. Bunlar dişlerle ilgili kayıtları ya da kemiği etkileyen yaralanma ya da hastalıklarla ilgili tıbbi delilleri içerir.

Değişik bölgelerdeki eski kırıklar, özellikle kot kırıkları gibi çok sayıda olanlar kullanışlıdır. Kırıktan sonra geçen süre çok uzun olmamalıdır.

Ölüm öncesi grafiler bulunabilirse, ölüm sonrası grafilerle karşılaştırılıp kimlik belirlemesi yapılabilir. Kafatası grafisi varsa, frontal ve sfenoidal sinüslerin şeklinden ya da kraniyofasial çap ve oranların ölçülmesine dayanan "röntgenografik sefalometri" yöntemi ile kimlik belirlenebilir.

Kaynaklar

- 1- Aktaş E Ö, kostaların Sternal Uç Kemik Morfolojisinde Yaşa İlişkin Progressif Değişikliklerin Kişinin Öldüğü Zamanki Yaşının Saptanmasında Kullanılabilirliği, Uzmanlık Tezi, 1997
- 2- Atasoy S, Suçla Mücadelede DNA Profilleri ve DNA Bankalarının Önemi, İstanbul Üniversitesi Adli Tıp Enstitüsü,
- 3- Ege B, Aktaş E Ö, Diş Hekimliği Öğrencileri için Adli Tıp Ders Notları
- 4- Knight B, Simpson Adli Tıp Bilimsel ve Teknik Yayınları Çeviri Vakfı, 1995
- 5- Ruitberg CM, Reeder DJ, Butler JM STRBase: a short tandem repeat DNA database for the human identity testing community Nucleic Acids Res 2001 Jan 1;29(1):320-2
- 6- Soysal Z, Çakalır C, Adli Tıp Kitabı cilt 1, 1999